Žilinská univerzita v Žiline

Fakulta riadenia a informatiky

Analýza diferenčnej rovnice

Autori:
Matejko Peter
Mudrák Ľuboš
Rehák Tomáš
Zárecký Martin
Boďa Michal
Kapusta Peter

26. novembra 2013

Obsah

1 Zadanie

V závislosti od hodnôt a a b analyzujte riešenia danej diferenčnej rovnice $x_{n+1} = \left(a + \frac{b}{n}\right) x_n$ kde a a b sú reálne čísla, také, že $a + b > 0$. Výsledky ilustrujte na jednoduchých príkladoch.

Budeme skúmať dopady zmeny jednotlivých premenných a a b na riešenia danej diferenčnej rovnice.

2 Definície

2.1 Pojem diferencia

Definícia 2.1. Je daný bod x_0 a číslo $h > 0$. Nech funkcia $y = f(x)$ je definovaná v bodoch x_0 a $x_0 + h$. *Diferencia funkcie* $f(x)$ *v bode* x_0 je číslo $f(x_0 + h) - f(x_0)$. Značíme

$$\Delta f(x_0) = f(x_0 + h) - f(x_0)$$

2.2 Pojem diferenčná rovnica

2.2.1 Typy diferenčných rovníc

Definícia 2.2. (Diferenčné rovnice 1. typu) Nech pre všetky $x \in M$ je definovaná funkcia $f(x, y, \Delta y, \Delta^2 y, \ldots, \Delta^k y)$. Rovnica tvaru

$$f(x, y, \Delta y, \Delta^2 y, \ldots, \Delta^k y) = 0 \ ,$$

v ktorej neznámou funkciou $y = \varphi(x)$, nazývame diferenčnú rovnicu k-teho rádu a 1. typu definovanú v M.

Partikulárnym riešením tejto rovnice v M nazveme každú funkciu $y = \varphi(x)$, ktorá pre všetky $x \in M$ spĺňa danú rovnicu.

Všeobecným riešením nazývame množinu všetkých partikulárnych riešení.

Definícia 2.3. (Diferenčné rovnice 2. typu) Nech je pre všetky $x \in M$ definovaná funkcia

$$g(x, y_x, y_{x+1}, \ldots, y_{x+k}), \text{ kde } y_{x+j} = \varphi(x + j) j = 0, 1, 2, \ldots, k.$$

Rovnicu tvaru

$$g(x, y_x, y_{x+1}, \ldots, y_{x+k}) = 0,$$

v ktorej neznáma funkcia $y_x = \varphi(x)$, nazývaná *diferenčná rovnica 2.typu* definovaná v M. Ak je závislosť g na y_x a y_{x+k} nekonštantná hovoríme, že rovnica *je k-teho rádu.* Riešenie rovnice v M nazývame každú funkciu $y_x = \varphi(x)$, ktorá pre všetky $x \in M$ spĺňa danú rovnicu. K tomu je nutné, aby definičný obor funkce $\varphi(x)$ obsahoval všetky $x \in M$ a taktiež body $x + 1, x + 2, \ldots, x + k$.

2.2.2 Rekurentná formula

Rekurentnú formulu vieme získať z diferenčnej rovnice vyjadrením $(n+k)$-teho člena pomocou k predchádzajúcich členov rovnice.

Majme danú diferenčnú rovnicu:

$$g(x, y_x, y_{x+1}, \dots, y_{x+k}) = 0.$$

1. Nech definičný obor tejto rovnice sú prirodzené čísla $n = 1, 2, 3, \dots$ a ďalej zaveďme všeobecnejšie označenie pre členy postupnosti: $y_n = a_n$, takže rovnicu vieme prepísať ako

   $$g(n, a_n, a_{n+1}, \dots, a_{n+k}) = 0.$$

   Predpokladajme, že túto rovnicu vieme jednoznačne rozriešiť vzhľadom k a_{n+k} :

   $$a_{n+k} = G(n, a_n, a_{n+1}, \dots, a_{n+k-1}),$$

   kde G je funkcia, ktorú sme dostali riešením pôvodnej rovnice. Dostali sme vlastne všeobecný rekurentný vzorec pre postupnosť a_n, v ktorom je $(n+k)$-ty člen vyjadrený pomocou k predchádzajúcich členov $a_n, a_{n+1}, \dots, a_{n+k-1}$ a premennej n.

2. Pozrime sa na riešenie, keď máme vopred dané (ľubovoľné) čísla $a_1, a_2, \dots, a_k$. Vieme, že po dosadení členov do funkcie G vypočítame jednoznačne člen

   $$a_{k+1} = G(1, a_1, a_2, \dots, a_k;),$$

   ďalším dosadením vypočítame

   $$a_{k+2} = G(2, a_2, a_3, \dots, a_{k+1};)\text{atď.}$$

   Všeobecný n-tý člen an dostaneme vypočítaním elementárnej funkcie n a daných k prvých čísiel $a_1, a_2, \dots, a_k$. Táto funkcia je práve partikulárnym riešením diferenčnej rovnice s počiatočnými podmienkami $a_1, a_2, \dots, a_k$.

Touto druhou úvahou sa súčasne znovu potvrdzuje, že všeobecné riešenie rovnice k-teho rádu $a_{n+k} = G(n, a_n, a_{n+1}, \dots, a_{n+k-1})$ má obsahovať k všeobecných konštant, ktoré je možno si ľubovoľne zvoliť.

3 Vypracovanie

3.1 Triviálne riešenie

Nech $x_1 = 0$, potom dostávame triviálne riešenie $x_{n+1} = 0$ a teda každý člen postupnosti bude mať hodnotu 0. Ďalej, v našom vypracovaní, budeme predpokladať, že $x_1 > 0$ a teda sa budeme zaoberať závislosťou od hodnôt a, b.

3.2 Závislosť od hodnôt a, b

Nech $b = 0$, $x_1 > 0$.
Potom rovnica $x_{n+1} = \left(a + \frac{b}{n}\right) x_n$ nadobudne tvar $x_{n+1} = a * x_n$. Teda každý ďalší člen postupnosti - x_{n+1} je a-násobkom predchádzajúceho člena x_n. Dosadením $b = 0$ teda vzniká z našej rovnice Geometrická postupnosť.

4 Záver

Literatúra

[1] *Prágerová, A.:* **Diferenční rovnice.** Polytechnická knižnice, Praha 1971.